

BULLETIN

Power, Politics & Policy

Vincit Omnia Veritas

No. 7, November 17, 2020

Editorial Board: Vlad Lupan, Victor Chirilă, Liubomir Chiriac, Veaceslav Berbeca, Sergiu Lipcean, Carolina Ungureanu, Eduard Țugui, Veaceslav Ioniță, Ion Tăbârță, Mihai Țurcanu

AL TREILEA VAL: DEMOCRATIZAREA SPAȚIULUI POST-SOVIETIC ȘI ALEGERILE PREZIDENȚIALE DIN REPUBLICA MOLDOVA

Eduard ȚUGUI

Rezultatele alegerilor prezidențiale din Republica Moldova, la care Maia Sandu a obținut o victorie categorică în fața lui Igor Dodon, pot fi determinante pentru viitorul țării și trebuie interpretate în contextul mai larg de democratizare a spațiului post-sovietic. Procesele (post)electorale recente din Belarus sau Kârgâzstan, din Georgia sau Republica Moldova, toate sunt parte a unui al treilea mic val de democratizare care străbate fostele republici unionale. Pe fundalul acestor tendințe regionale se impun o serie de constatări ex-ante, legate de trei dimensiuni ale procesului politic autohton: alegătorii; clasa politică; și mandatul noului președinte.

Valurile mari și valurile mici: democratizarea spațiului post-sovietic

Lucrarea lui Samuel Huntington *Al treilea val: democratizarea la sfârșitul secolului al XX-lea* era publicată în anul destrămării URSS, drept pentru care teza ”valurilor democratizării” devenea foarte populară în toată lumea. După consumarea primelor două valuri (anii 1828-1926, respectiv 1943-1962), politologul american descria declanșarea unui ”al treilea val” al democratizării în anii 1974-1990, timp în care mai bine de 30 de state din Europa, America Latină sau Asia parcurgeau tranziția spre democrație.

Al treilea val anunța tranziția democratică și în spațiul post-sovietic, deși Huntington avertiza că după fiecare val de democratizare urmează un val invers, de revenire la regimuri autoritare sau dictatoriale, cum sunt anii 1922-1942 sau deceniile șase-șapte ale secolului XX. Totodată, în publicațiile sale mai târzii, acesta declara fundamentalismul islamic și autoritarismul asiatic drept principalele amenințări viitoare la adresa democrației. Rusia a alunecat treptat spre cel de-al doilea model – autoritarismul asiatic – și a cultivat modelul în statele CSI, iar în unele state central-asiatice autoritarismul s-a combinat cu fundamentalismul islamic.

Teza lui Huntington poate fi dezvoltată prin introducerea categoriei de valuri mici (anvergura acestora nu este globală, dar limitată geografic, durata este de 7-15 ani) din interiorul valurilor mari, pentru a continua analogia cu geografia fizică. De altfel, valurile mici fac dovada faptului că valurile mari ale democratizării nu reprezintă procese liniare, dar mai curând ciclice, tranziția la democrație se realizează treptat și anevoios. Democratizarea spațiului post-sovietic este cea mai evidentă expresie a importanței valurilor mici, din moment ce în interiorul regiunii pomește al treilea asemenea demers democratic.

Primul asemenea val este cel declanșat în 1985 în URSS, odată cu "Glasnosti" și "Perestroika", și însoțește tranziția la democrație și economia de piață până la criza din 1998. Al doilea val este declanșat de "revoluțiile colorate" din anii 2003-2005, în timp ce evenimentele din Belarus, Kârgâzstan, Georgia și Republica Moldova, de rând cu puseurile democratice regionale din Rusia (cazul Habarovsk), atestă declanșarea unui "al treilea val" de democratizare în spațiul post-sovietic. Dimensiunea regională și durata scurtă a acestor valuri nu reduc din importanța lor pentru destinul spațiului post-sovietic. Aceste "chinuri ale facerii democratice" demonstrează ne-sustenabilitatea modelului autocratic de guvernare pentru dezvoltarea statelor și societăților din regiune și lupta firească a cetățenilor pentru schimbare.

Noua normalitate: alegerii și clasa politică din Republica Moldova

Alegerile prezidențiale au schimbat înainte de toate alegerii și clasa politică moldovenească. Mobilizarea exemplară a diasporei, care a însemnat peste 262 de mii de votanți în turul II, reprezintă cea mai evidentă expresie a unui alegător informat și determinat, dificil de manipulat de către "polit-tehnologii" de meserie. De asemenea, prezența generală la vot de cca 1 milion 634 mii de alegători, cu câteva zeci de mii mai mult decât la alegerile prezidențiale din 2016 (turul II) și cu peste 200 mii mai mult decât la alegerile parlamentare din 2019, reprezintă un demers civic demn de menționat, mai ales în condițiile realităților demografice autohtone. În cele din urmă, cultura politică din interiorul țării cunoaște o dinamică ușor pozitivă, dovadă că alegerile generale pot fi câștigate și cu bani (mai) puțini.

De cealaltă parte, tinerii cu vârsta între 18-25 ani rămân în continuare cel mai pasiv electorat din Republica Moldova, cu o pondere de 8,44% din prezența la vot în turul II de scrutin prezidențial. Totodată, electoratul de vârsta 56+, cu o pondere de cca 42% din prezența la vot în turul II de scrutin prezidențial, rămâne în continuare dependent de "pomenile electorale" și, drept consecință, vulnerabil la campaniile de manipulare. În cele din urmă, geo-politica și vechile fobii etno-lingvistice au divizat și mai mult societatea. Dacă în turul I discuțiile au fost preponderent orientate spre necesitățile firești ale unei societăți devastate de corupție, pandemie și sărăcie, pentru turul II, președintele în exercițiu, Igor Dodon, a simțit nevoia să accentueze clivajele sociale existente și să obstrucționeze procesul de consolidare a societății.

Noul echilibru sau "noua normalitate" este și mai evidentă în cazul partidelor politice, deși alegerile au fost prezidențiale, iar participarea formațiunilor politice a fost re-interpretată de către modificările aduse la legislația electorală. Astfel, pe eșichierul de centru-dreapta, Partidul Acțiune și Solidaritate (PAS) și-a consolidat poziția de principala forță pro-europeană din Republica Moldova, parte a familiei popularilor europeni. Dificultatea pentru partida pro-europeană, dar și pentru PAS, constă în faptul că partidul d-nei Maia Sandu a absorbit mai tot electoratul pro-european (și mare parte din cel unionist) și, prin aceasta, a rămas fără potențiali parteneri cu care să poată crea majorități parlamentare proeuropene. Partidul Politic "Platforma Demnitate și Adevăr" (PPPDA) este deocamdată în zona marjei de eroare, conform sondajelor și scorului obținut de către Andrei Năstase în turul I de scrutin prezidențial. Partidele unioniste se consolidează greu și nu reușesc deocamdată să se confirme, în timp ce alte proiecte nu sunt foarte relevante. Paradoxul constă în faptul că electoratul proeuropean în Republica Moldova rămâne în continuare sub-exprimat politic, deși este mai numeros decât cel euroasiatic, dovadă că există probleme la nivelul organizării partidelor politice.

Pe eșichierul de centru-stânga, Partidul Socialiștilor din Republica Moldova (PSRM) a ieșit mai slăbit din aceste alegeri prezidențiale, dar rămâne deocamdată principala formațiune pro-rusă. Mai relevant, pe acest segment există alte două partide politice cu mare potențial de a accede în Parlament și, în anumite circumstanțe, de a crea majorități guvernamentale cu PSRM. Partidul politic Partidul Nostru (PN) este consolidat de prestația liderului acestuia, Renato Usatâi, una dintre surprizele acestei campanii electorale (17% din voturi în turul I), în timp ce Partidul Șor a re-confirmat prin rezultatul propriului candidat la

scrutinul prezidențial că poate ușor trece pragul electoral. De altfel, nu poate fi exclus scenariul în care PN să devină, cel puțin pentru un ciclu electoral, principala formațiune de centru-stânga în Republica Moldova, iar PSRM sau altă formațiune să fie partenerul mai mic. Pentru că dincolo de animozitățile personale față de Igor Dodon, comportamentul lui Renato Usatîi în această campanie a ținut și slăbirea PSRM, și revenirea la situația anului 2014. În tot cazul, PN și Partidul Șor au luat alegători considerați tradițional de dreapta și pot supra-exprima patida de stânga în Republica Moldova.

Mandatul președintelui: constrângerile politice și așteptările populare

Mandatul președintelui ales, Doamna Maia Sandu, trebuie înțeles nu doar prin prisma competențelor constituționale, dar mai ales prin prisma procesului politic intern și în termenii acestui ”al treilea val” de democratizare, pe care istoria l-a rezervat spațiului post-sovietic și Republicii Moldova. Valurile inverse care nu doresc schimbări se consolidează concomitent cu cele ale democratizării, dovadă preluarea puterii de către facțiunea agrariană în 1994 sau alunecarea tot mai mare spre autoritarism ale președintelui Vladimir Voronin (în special după eșecul de a prelua Primăria capitalei în 2007) și capturarea ulterioară a statului, după un ultim puseu democratic din ”valul doi”, de la 7 aprilie 2009.

De această dată, partida ”stabilității”, care refuză schimbarea, se regroupează în Parlament în jurul PSRM și a noului hibrid politic format din deputații Partidului Șor și transfugi ”Pro Moldova”. Igor Dodon și partenerii externi ai dânsului pregătește, cel mai probabil, o majoritate parlamentară și un Guvern ostile noului președinte al Republicii Moldova. După ce ani la rând a revendicat atribuții suplimentare pentru Președinte, dorind o republică prezidențială, la 16 noiembrie 2020 Igor Dodon îi re-amintește președintelui ales că Republica Moldova este republică parlamentară. Nu atât constrângerile constituționale cât această ostilitate politică va constitui obstacolul major în realizarea schimbărilor democratice și a promisiunilor electorale ale Maiei Sandu.

Până la urmă, un ”mandat maximalist” care să vizeze imediat toate așteptările cetățenilor nu este nici fezabil, nici relevant pentru noul președinte. Situația financiară și economică, realitatea sanitară sau accentuatele probleme sociale vor solicita neapărat implicarea Președintelui, care poate negocia atragerea de asistență tehnică și financiară externă. De asemenea, Doamna Sandu va fi obligată să aibă o poziție în raport cu alte chestiuni sectoriale care vor necesita atenție, inclusiv va avea o agendă externă încărcată. Totuși, mandatul actualului președinte este (cel puțin pe termen scurt și mediu) de a distruge, nu de a construi. Noul președinte are misiunea de a distruge din interior schemele de corupție și contrabandă, de a opri promovarea judecătorilor și procurorilor corupți, de a de-secretiza informații de interes public legate de statul capturat, de a istovi majoritățile corupte din Parlament și de a promova alegeri parlamentare anticipate. Cel mai probabil, vom asista la serioase lupte între diferite instituții ale statului.

Republica Moldova are o nouă șansă să devină liderul acestui nou val de democratizare din spațiul post-sovietic, un model de urmat pentru alte state ex-sovietice, dar numai printr-o gestionare înțeleaptă și consecventă a acestui credit enorm venit de la cetățeni. Noul președinte poate realiza aceste demersuri doar susținută de echipe profesionale din partidele proeuropene și din Aparatul Președintelui, oameni care să înțeleagă exact mandatul cu care au fost investiți. Totodată, societatea civilă, presa liberă și societatea în ansamblu trebuie să ajute la demontarea regimului corupt, dar să evite ”canonizarea politică” a noului Președinte și/sau a noilor politicieni, pentru a nu repeta greșelile de după anul 2009, când au menajat prea mult auto-întitulatele alianțe proeuropene. Marcus Aurelius, unul dintre cei mai înțelepți împărați romani ce întruchipa idealul lui Platon de ”rege filozof”, când ieșea în public, era însoțit de cel mai fidel servitor care, când mulțimile îl aclamau și îl idolatrizau pe împărat, îi șoptea permanent acestuia la ureche: ”ești doar un simplu om”.